

A detailed historical map of Ouderhoek, Nieuwersluis, showing a river (De Nieuwe Watering) and various land parcels. The map is overlaid with a red semi-transparent banner. The text 'Tuinhistorische quick scan' and 'Ouderhoek, Nieuwersluis' is written in white on the banner. The date '20 januari 2017' is written in white below the banner. The logo 'DEBIE & VERKUIJL' is written in black at the bottom of the map.

Tuinhistorische quick scan Ouderhoek, Nieuwersluis

20 januari 2017

DEBIE & VERKUIJL

Dank Heer Christiaan, voor 't zoet,
't Geen onze oogen hier genieten,
Nooit moet u deez' Hof verdrieten,
Dit prieel vol overvloed
Van de schoonste keurgezichten.
Hoe gelukkig is die man,
Die na de afgelegde pligten,
Het zich steeds verlusten kan.

Claas Bruin, 1716

COLOFON

Tuinhistorische Quick Scan
Buitenplaats Ouderhoek, Nieuwersluis
circa 5 ha
Nabij Rijksstraatweg 68
Nieuwersluis

Kenmerk: 2016-0188
d.d. 19-01-2017

OPDRACHTGEVER
Eelerwoude (vestiging Culemborg)
Achterstraat 11
4101 BB Culemborg
(i) <http://www.eelerwoude.nl>

Contactpersoon: dhr. Gerrit Kersten
(m) 0031 +651824522
(e) g.kersten@eelerwoude.nl

OPDRACHTNEMER
Debie & Verkuijl tuin park landschap
Dorpsstraat 1a
3927 BA RENSWOUE
(i) <http://www.debieenverkuijl.nl>

Contactpersoon: mevr. drs. ing. P.H.M. Debie BNT
(t) 0031 +318 570690
(m) 0031 +6 21508302
(e) patricia@debienverkuijl.nl

tuin | park | landschap

Voorblad: Nieuwe Kaert van Loenen ca. 1727

PROJECTTEAM
ing. drs. Patricia Debie BNT
ir. Anne van Schaijk BNT
ir. Jaap Dirk Tump BNT

© 2017, Debie & Verkuijl tuin- en parkrestauratie, Renswoude.

Alles uit deze uitgave mag verveelvoudigd of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij papier of digitaal, uitsluitend met correcte bronvermelding

Alle kaarten in deze uitgave voldoen aan de links afgebeelde noordpijl, tenzij anders vermeld.

COLOFON	3
1. INLEIDING	7
2. LANDSCHAPPELIJKE SETTING	11
3. HISTORISCH-RUIMTELIJKE ANALYSE OUDERHOEK	19
4. KANSEN EN POTENTIES	31
5. BRONNEN	35

1. INLEIDING

OBJECTGEGEVENS

Locatie	Rijksweg 68 3631 AD Nieuwersluis
Grootte	Circa 5 ha
Toegankelijkheid	Niet toegankelijk
Status	Aanwezig
Bescherming	Biotoop binnen buitenplaatsenbeleid Provincie Utrecht
Kad. gemeente	LOENEN sectie B 1463 en volgende.

LIGGING

Het plangebied is bekend als de locatie van de voormalige buitenplaats 'Ouderhoek'. Het perceel ligt ten zuiden van het dorp Loenen. Het perceel ligt in de lengterichting ingeklemd tussen de Vecht en de Rijksweg. De voormalige buitenplaats, met alle bijbehorende opstallen en tuinen heeft grotendeels plaatsgemaakt voor een boomgaarde met boerderij en een woning met tuin. Het terrein is niet openbaar toegankelijk.

1. INLEIDING

OPGAVE

Buitenplaats Ouderhoek, is een verdwenen buitenplaats. Het was gelegen aan de Vecht, zoals vele andere buitens in die tijd. Halverwege de 19e eeuw is het huis voor afbraak verkocht en is de buitenplaats verdwenen. Vandaag de dag resteert weinig.

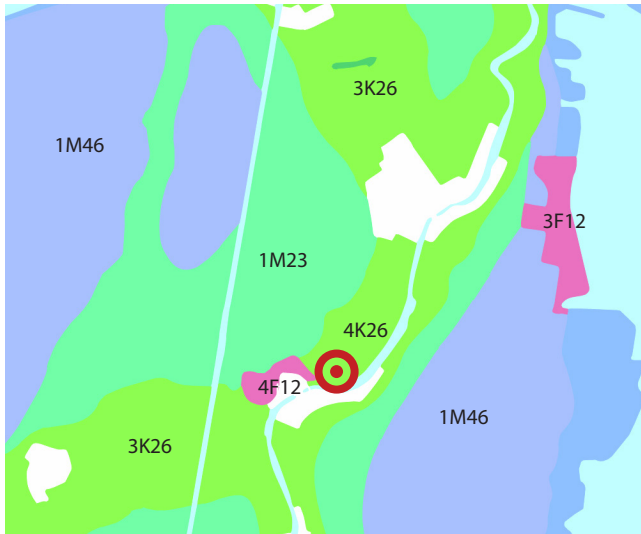
Het voorliggende rapport geeft een beknopt overzicht van de historisch-ruimtelijke ontwikkeling van Ouderhoek. De ontwikkeling van het omliggende landschap is hiervoor de basis. Daarnaast toont het rapport met behulp van woord en beeld wat de ruimtelijke situatie van Ouderhoek zelf door de jaren heen was. De karakteristieken van de voormalig buitenplaats en haar omgeving zijn op een rij gezet. Met behulp van deze karakteristieken worden de potenties van deze plek weergegeven.

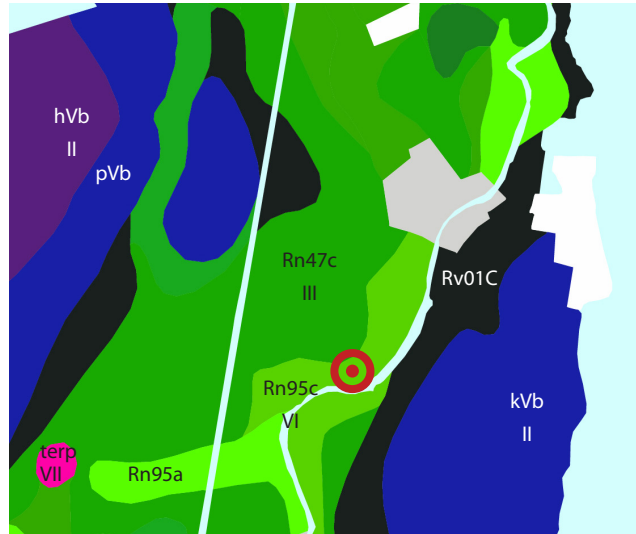
Luchtfoto

2. LANDSCHAPPELIJKE SETTING

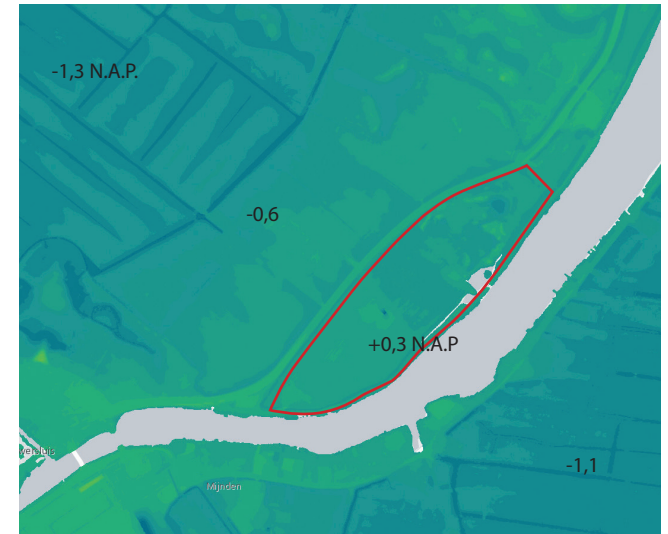

Geomorfologie

Bodem en grondwatertrap

Hoogte

ONDERGROND

Rond 1000 v. Chr. ontstaat de Vecht en de Angstel als afsplitsing van de Rijn en snijdt door het west-Nederlandse veenlandschap. De typische rivierafzettingen ontstaan in het stroomgebied: een stroomrug, oeverwallen met grove, zandige afzettingen als hoogtes parallel aan de stroom en kleiige kommen wat verder van de stroom af.

Vanaf de Middeleeuwen is de menselijke hand belangrijk geworden en wordt het een echt cultuurlandschap. Er ontstaan dorpskernen langs de Vecht. De grondwaterstand werd verlaagd en het landschap werd ontgonnen vanaf de hogere oeverwallen, waardoor de bodem inklinkt.¹ Er werd turf gestoken en er ontstonden meren en petgaten waar eens hoogveenkoepels lagen. De stroomruggen komen langzamerhand hoger te liggen ten opzichte van de omgeving.

Op de geomorfologische kaart zijn de oeverwallen (4K26 rivier-inversierug) langs de rivierlopen goed te onderscheiden van de rivierkomvlakte (1M23) en de ontgonnen veenvlakte (1m46). De bodemkaart en hoogtekaart geeft dit onderscheid ook weer.

Ter hoogte van de voormalige buitenplaats Ouderhoek vind men kalkloze poldervaaggrond van zware zavel en lichte klei (Rn95c). Het gebied kent op de oeverwal een gemiddelde hoogte van +0,3m boven N.A.P. en in de lager gelegen delen ca. -1,1m beneden N.A.P. Voor het gebied staat grondwatertrap VII aangegeven. Dit betekent dat de hoogste grondwaterstand (najaar) in het gebied 80 tot 140cm onder het maaiveld blijft. In de zomer daalt het grondwater onder de 120cm. Er is dus sprake van goede grond. In de lagere en dus nattere gronden schommelt de grondwaterstand rond het maaiveld. Daar vind men bosveen (hVb) en zware klei (Rn47c).

De Vechtstreek was een aantrekkelijk lint voor Amsterdamse kooplieden die een buiten wilden stichten. Zij zagen een dergelijk buitenhuis als een investering, maar daarnaast ook als een aangename uitvlucht uit de overvolle stinkende stad naar een gezonde, groene omgeving. De Vecht fungeerde als belangrijke transportroute tussen Amsterdam en Utrecht, waardoor deze streek goed bereikbaar was. In de 17e en 18e eeuw zijn hierdoor ruim 200 buitenplaatsen ontstaan aan de oevers van de Vecht op de overgang van hoog en droog naar laag en nat.

De westelijke oever van de slingerende Vecht heeft ter hoogte van Ouderhoek een bredere en hogere oeverwal, wat het grotere aantal buitenhuizen en parken aan deze zijde deels verklaart.

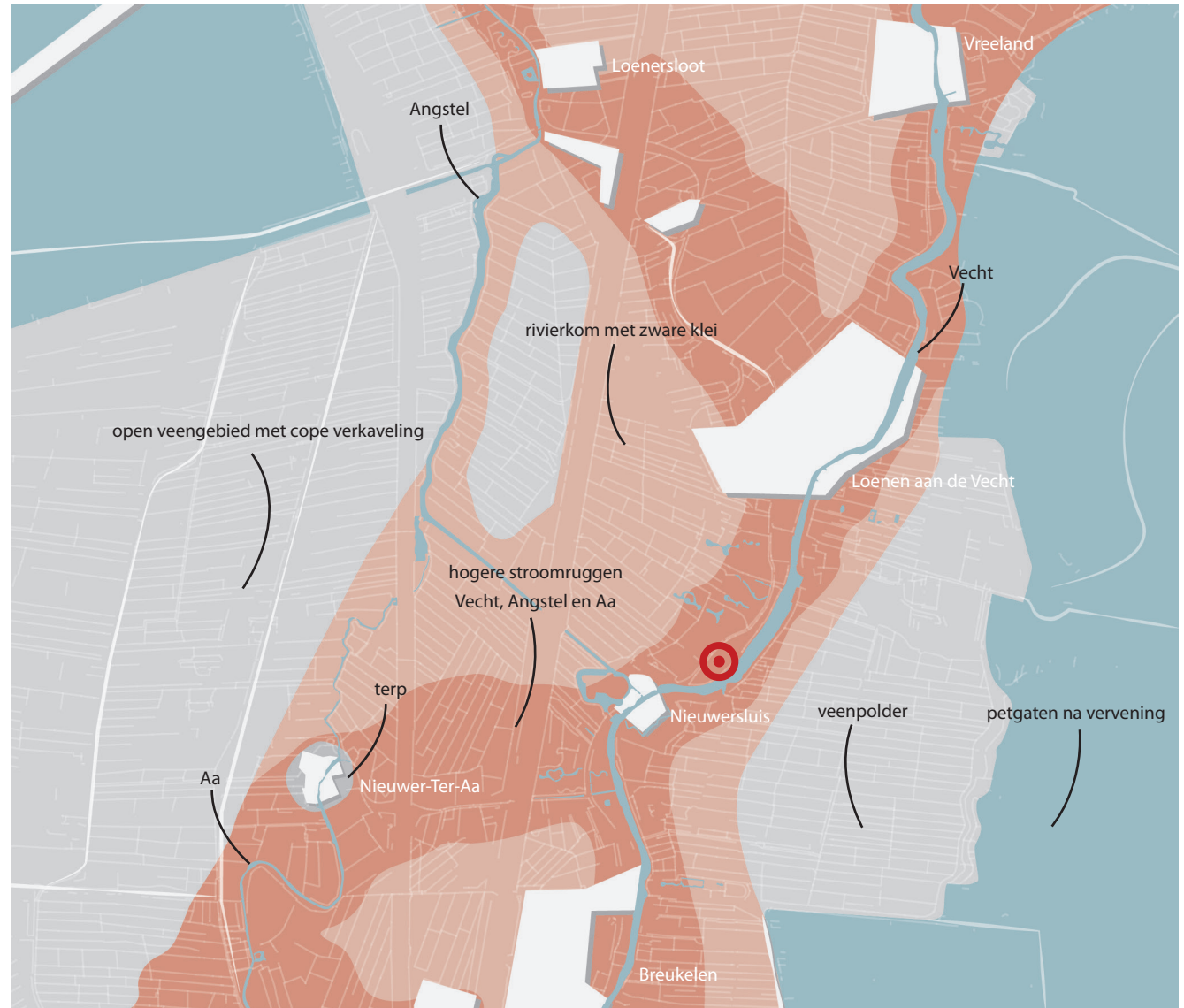
2. LANDSCHAPPELIJKE SETTING

LANDSCHAPS DNA

Deze aspecten kunnen samengevat worden in een landschaps-DNA kaart die de karakteristieken van de omgeving van de Vecht samenvat in één kaart.

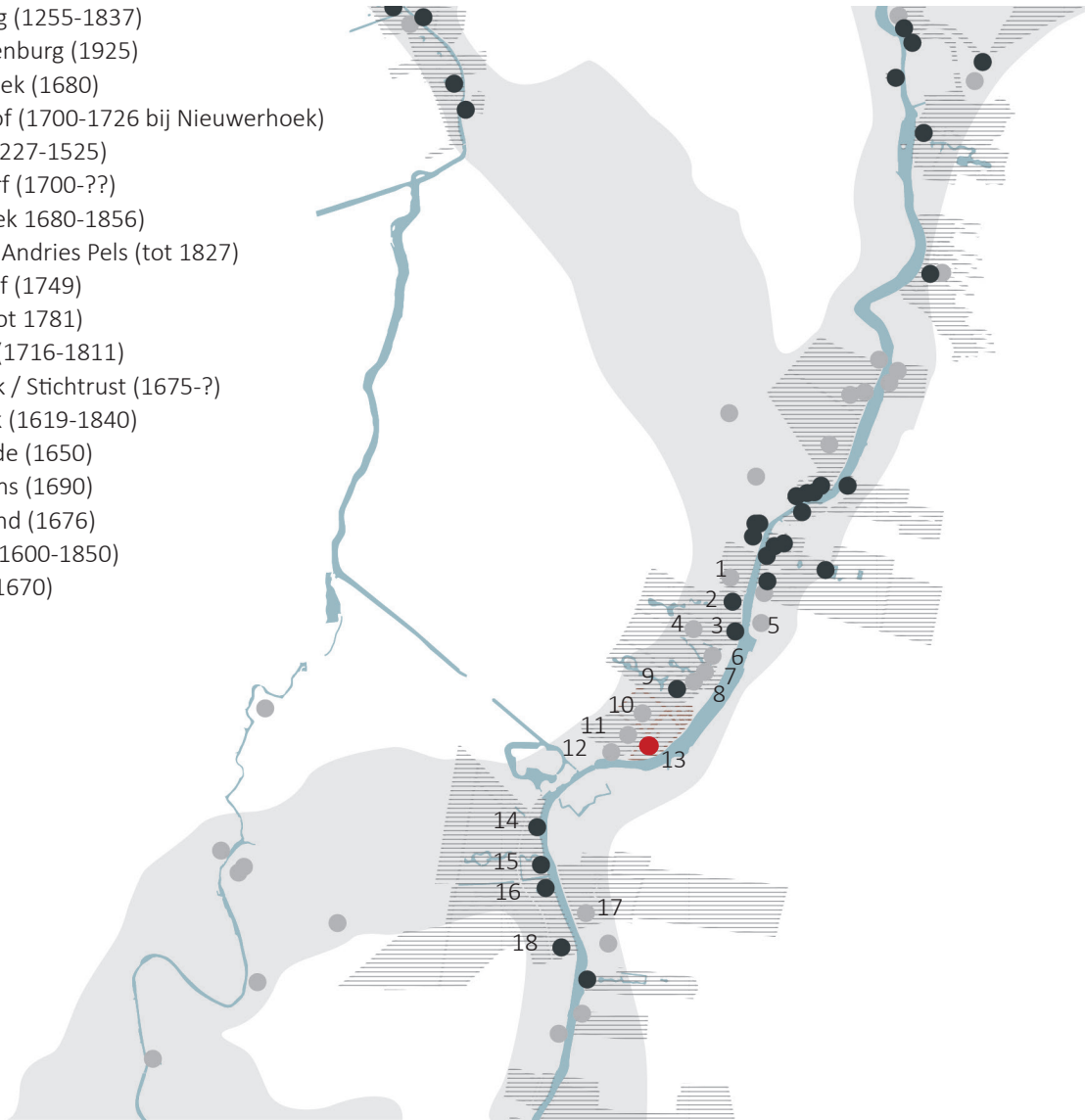
Zo is te zien dat er drie belangrijke zones zijn;

- de eerste zone valt binnen de directe invloed van de rivieren en stromen, zoals de Vecht, Angstel en Aa. Deze zone is meer besloten, heeft meer bebouwing en opgaande beplanting en oogt daardoor kleinschaliger. De dorpskernen zijn geconcentreerd op de hogere oeverwallen.
- de tweede zone zijn de kleilige komontginningen. Karakteristiek hiervoor is de openheid, weinig bebouwing en de sterke lineaire structuur die min of meer haaks op de oeverwal langs de rivieren gesitueerd is.
- de derde zone wordt gevormd door de open veengebieden aan beide zijden van het stroomgebied. Aan de oostzijde van de Vecht ziet men petgaten die ontstaan zijn door de turfwinning en aan de westzijde de smalle, systematische verkaveling kenmerkend voor de cope-ontginningen.

LandschapsDNA

1. Kronenburg (1255-1837)
2. Klein Kronenburg (1925)
3. Nieuwerhoek (1680)
4. Ruijg en Hof (1700-1726 bij Nieuwerhoek)
5. Mijnden (1227-1525)
6. Hoogerwerf (1700-??)
7. Middenhoek 1680-1856)
8. Buiten van Andries Pels (tot 1827)
9. Vredenhof (1749)
10. Uytvlugt (tot 1781)
11. Beereveld (1716-1811)
12. Jongerhoek / Stichtrust (1675-?)
13. Ouderhoek (1619-1840)
14. Rupelmonde (1650)
15. Sterreschans (1690)
16. Over Holland (1676)
17. Hunthum (1600-1850)
18. Vijverhof (1670)

Verdwenen (grijs) en bestaande buitens (zwart) op de stroomruggen aan de Vecht

OUDERHOEK IN CONTEXT

Vroege bewoning in de regio was op de oeverwallen van de Vecht, Angstel en Aa gesitueerd. De reeks burchten, dorpen en boeren hoeves vormen de basis van het buitenplaatsenlandschap dat is ontstaan vanaf het begin van de zeventiende eeuw. In die tijd floreerde de Amsterdamse economie en was het binnen de hogere sociale kringen een tendens om een buiten te stichten, in eerste instantie door de omvorming van de aanwezige kasteelterreinen en het opkopen van boerderijen.

Door vererving, uitbreiding en het stichten van nieuwe buitenplaatsen, ontstond in de loop der eeuwen een aaneenschakeling van buitens en een samenhangend tapijt van tuinen langs het water. Het buitenplaatsenlandschap kende haar hoogtepunt in de achttiende eeuw. Veel buitens langs de Vecht zijn tussen 1811 en 1830 verdwenen, onder andere als gevolg van verslechterde economische toestanden tijdens de Bataafs-Franse tijd. Omstreeks 1838 is het hoofdhuis van Ouderhoek afgebroken.¹

Opvallend is dat het naastgelegen overzichtskaartje toont dat in de directe omgeving van Ouderhoek bijna alle buitenplaatsen zijn verdwenen, met uitzondering van Vredenhof en Nieuwerhoek.

TPOLOGIE BUITENPLAATSEN

Drie typen buitens zijn te onderscheiden: voormalige kastelen, (boeren)hofsteden met een T-vormige plattegrond en nieuw gebouwde herenhuizen. Het eerste type betreft een gebouw met een middeleeuwse, defensieve oorsprong dat omgevormd werd tot buitenplaats. Het tweede type is de hofstede. Hiervoor werden boerderijen opgekocht, waar in eerste instantie enkel een herenkamer bij/in werd gerealiseerd. Later werd vaak de gehele hofstede omgebouwd en ingericht als luthof.

¹ Schmidt et al., 1993.

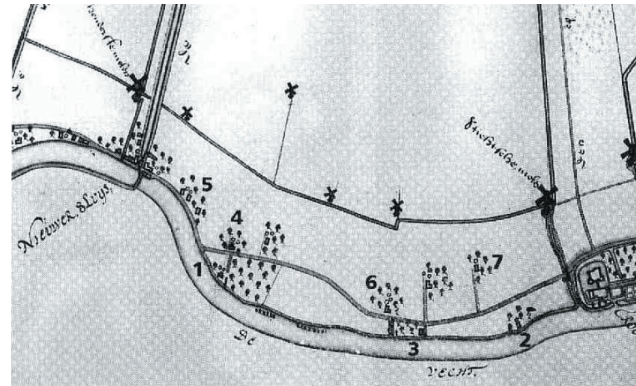
2. LANDSCHAPPELIJKE SETTING

Het derde type zijn de buitens ter vervanging van de verouderde hofsteden, waarbij compleet nieuwe herenhuizen werden gebouwd met hoger comfort en in architectuur passend bij de tijd. Dit type overheerst het huidige beeld langs de Vecht en in de directe omgeving van Ouderhoek.

De buitenplaatsen zijn dan ook in eerste instantie veelal gesticht op de voormalige locaties waar al boerderijen lagen. Op de hiernaast afgebeelde kaart van Loenen van omstreeks 1640 zijn op de locaties van de buitenplaatsen Beereveld, Ouderhoek, Middenhoek en Nieuwerhoek nog boerderijen zichtbaar met boomgaarden en hooibergen. Op Ouderhoek is de hofstede, zoals afgebeeld door Stoopendaal in de Zegepralende Vecht², vervangen voor een herenhuys in de eerste helft van de achttiende eeuw. Ouderhoek was in eerste instantie een tweebeukige hofstede die in 1720 vervangen is door een classicistisch herenhuys met koepelzaal naar ontwerp van de architect Ingatius van Logteren.³

² Visscher (1719).

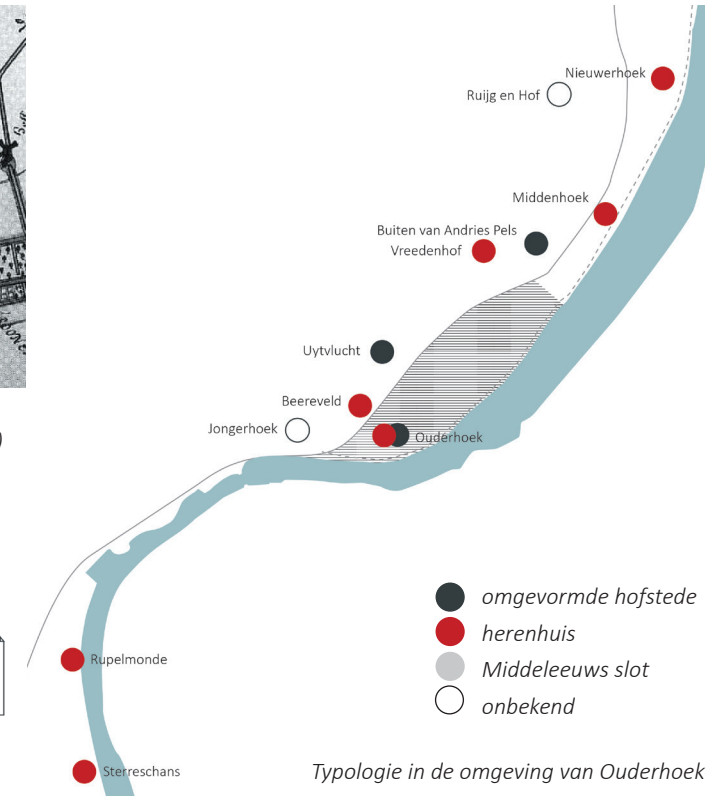
³ Munnig Schmidt (2006).

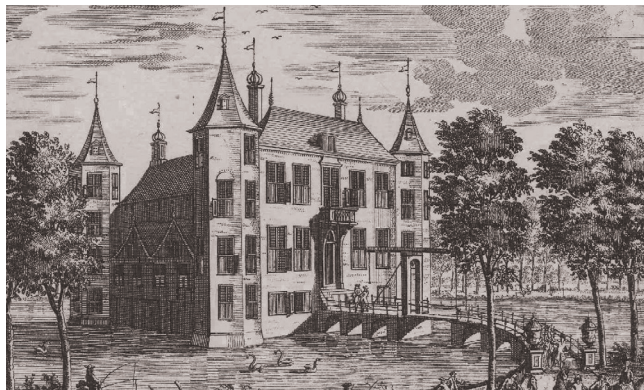
ca. 1640, De voormalige boerderijen op locaties van de latere buitenplaatsen: Ouderhoek (1), Nieuwerhoek (2), Middelhoek (3) en Beereveld (4), (Jaarboekje Nijfartlake, 1996).

Bebouwingstypologie: Middeleeuws slot, hofstede, herenhuys

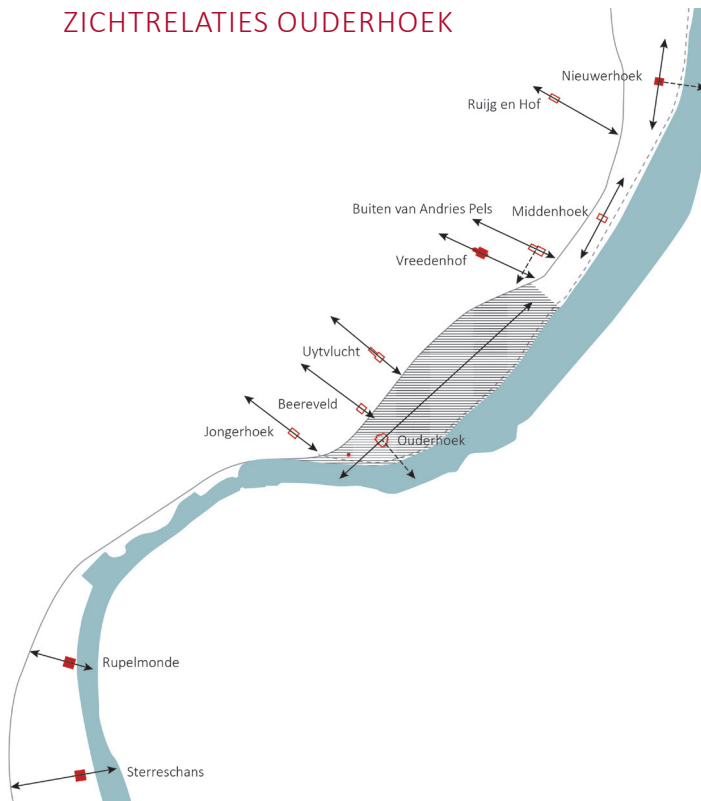

Typologie in de omgeving van Ouderhoek

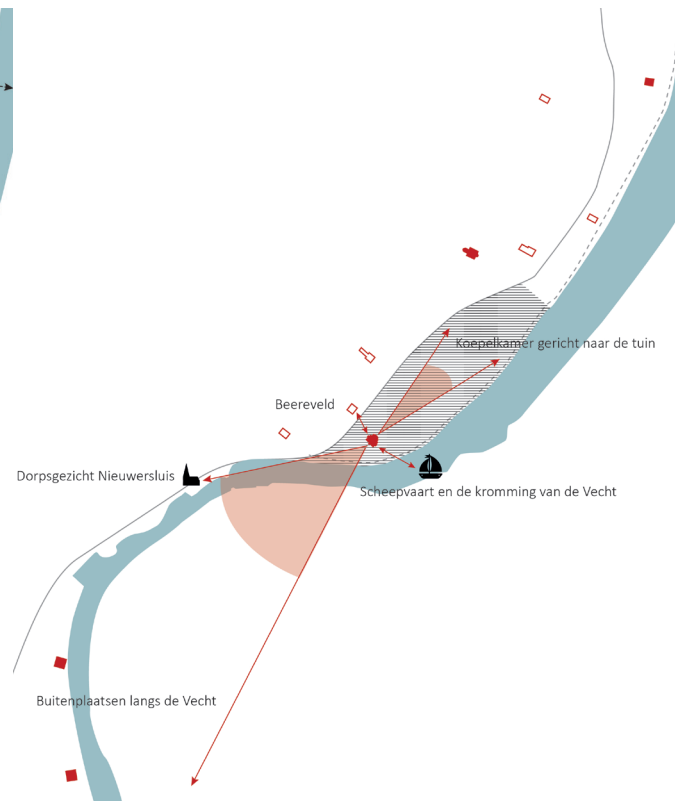
Bebouwingstypologie van buitenplaatsen aan de Vecht: middeleeuws (Huis Nederhorst), hofstede (het buiten van Andries Pels) en nieuw gebouwd herenhuys (Loenen), (Stoopendaal, 1719).

ZICHTRELATIES OUDERHOEK

Oriëntatie buitenplaatsen

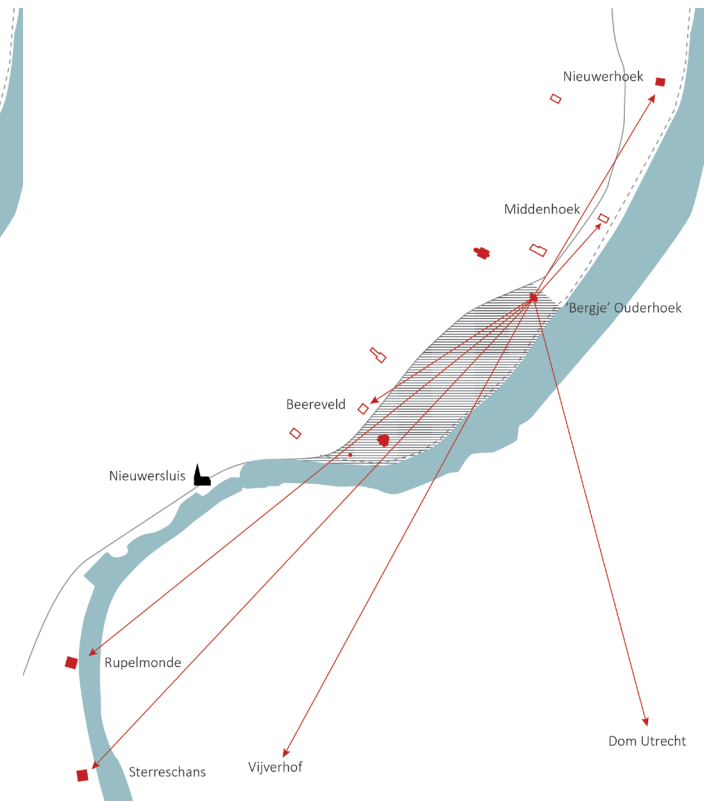
Een overzicht van de buitenplaatsen in de omgeving van Ouderhoek toont aan dat de herenhuizen en hofsteden in de omgeving van Ouderhoek primair gericht zijn op de Vecht. Voor Ouderhoek veranderde deze oriëntatie door de bouw van het vierkante herenhuis, welke de oude hofstede verving. Dit herenhuis kreeg aan de achtergevel een indrukwekkende koepelkamer of koepelzaal, gesitueerd in de lengterichting van de tuin. Ook bij het naastgelegen Nieuwerhoek en Middenhoek is de oriëntatie gedraaid in de richting van de tuin. De situering van de buitens toont als het ware een 1e rangs 'logeplek' en een 2e rangs 'engelenbak'.

Zichtrelatie Ouderhoek - extern

Ouderhoek maakt dan ook optimaal gebruik van haar ligging aan de Vecht en heeft een enorme lengte om haar tuinen te etaleren aan voorbijvarende 'forenzen' en passanten.

De bovenstaande kaart laat de gewijzigde zichtrelatie van het herenhuis Ouderhoek zien. De voorgevel is gericht op de kromming van de Vecht richting de zuidelijker gelegen schans bij Nieuwersluis en een reeks grotere herenhuizen, zoals Rupelmonde, Sterreschans en Vijverhof.

Zichtrelatie Ouderhoek - vanaf het Heuveltje

Aanvullend noemt Claas Bruin in een gezang over lustplaats Ouderhoek uit 1716 een reeks vergezichten vanaf het bergje van Ouderhoek.¹ Hij noemt het uitzicht over de nabijgelegen buitenplaatsen, maar ook de Dom van Utrecht. Opmerkelijk, want het heuveltje is twintig treden hoog.

¹ Claas Bruin, 1716 p. 5-7.

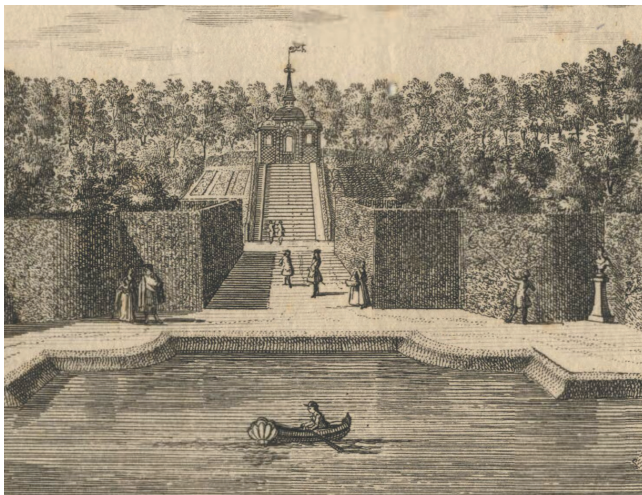
2. LANDSCHAPPELIJKE SETTING

De oude hofstede van Ouderhoek heeft haar oriëntatie op de Vecht vanuit de herenkamer. (Stoopendaal, 1719)

De voorgevel van het latere herenhuis Ouderhoek met de theekoezel, gericht op de kromming van de Vecht. (Lutgers, 1835)

Het Bergje met prieel als uitzichtspunt in de tuin van Ouderhoek, 20 treden hoog. (Stoopendaal, 1719)

Het latere herenhuis Ouderhoek (1720) met de imposante theekoezel, gericht op de tuin. (Schmidt et al., 1993)

“Gezang, op de gezichten van de lustplaats Ouderhoek aan de Vecht”

(..)’k Zet my op het Bergje neer,
’t Rotsig Bergje, ’t geen mijn stappen
Opwaarts voert langs twintig trappen
(..) ’k Zie aan uwe linkerzyde,
Starreschans en Vijverhof,
Rupelmonde en and’re Hoven;
Aan de rechter, Nieuwerhoek, Middelhoek

Claas Bruin, 1716 In: Kleefsche- en Zuid-Hollandsche Arkadia

Bezoek van de Tsaar aan Ouderhoek 1717 (Prent Stoopendaal 1719).

-
- 1 Visscher, N. (1719)
 - 2 Bruin, C. (1716)
 - 3 Lutterveld, R. (1948)
 - 4 Munnig Schmidt, E. (2012)
 - 5 Munnig Schmidt, E. en Lisan, A.J.A.M. (1993)
 - 6 Visscher, N. (1719)
 - 7 Pijzel-Dommisse, H.H. (1978)
 - 8 Munnig Schmidt, E. (2006)

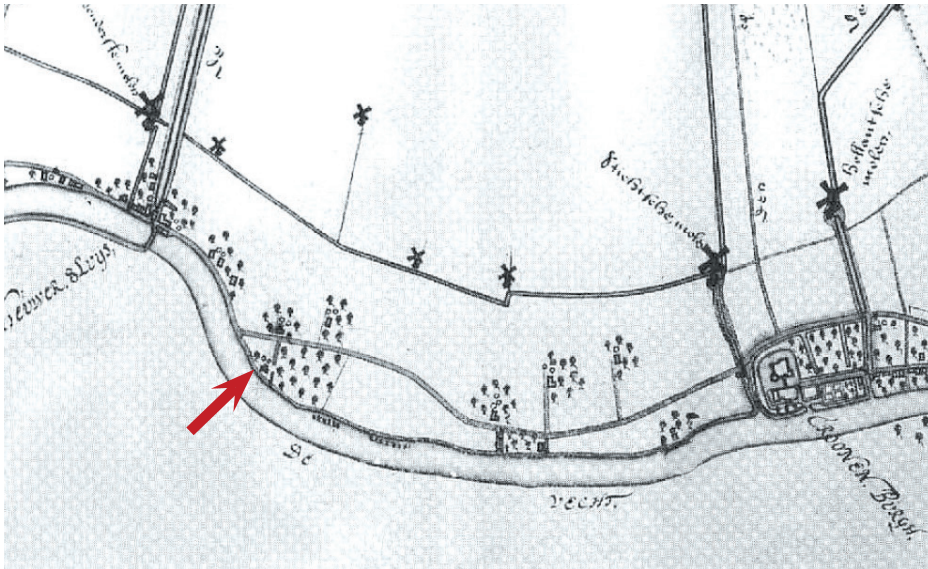

De koepel en de toegangspoort met pilasters naar het nieuwe herenhuis langs de Vecht (Prent Lutgers 1835).

3. HISTORISCH-RUIMTELIJKE ANALYSE OUDERHOEK

CHRONOLOGISCH OVERZICHT

ca. 1300	Op de locatie van Ouderhoek staat mogelijk jachtslot 'Ter Wiele' ¹
ca. 1618	De grond is mogelijk in bezit van Herm. Montanus, leraar te Loenen. Hij vlucht wegens kerkgeschillen. ²
vanaf 1619	Het terrein met boerderij komt in eigendom van de familie van Hoek, doopsgezinde zijdehandelaren afkomstig uit Vlaanderen. De familie van Hoek stichten Ouderhoek, Jongerhoek, Nieuwerhoek en Middenhoek ter plekke van de voormalige boerderijen. Hofstede Ouderhoek is één van de vroegste buitenplaatsen aan de Vecht. ³
1632	Anthony van Hoek koopt de zusters van zijn vrouw uit van de door hen geërfde boerderij. ⁴
ca. 1640	Ouderhoek wordt, net als enkele omliggende buitens, op een kaart van Loenen weergegeven als boerderij of hofstede met boomgaarden.
2 ^e helft 1600	Bouw huis en koetshuis op de grond van de boerderij. De hofstede is een kenmerkend type tweebeukig dwarshuis. ³
1676	Adriaen van Hoek neemt de buitenplaats over en breidt het park uit welke het gehele terrein komt te beslaan. ⁴
1691	Christiaan van Hoek erft Ouderhoek van zijn broer Adriaan van Hoek. Christiaan legt de fraaie formele siertuinen aan. Hij is tevens betrokken bij de totstandkoming van de Zegepraalende Vecht. Ludolf Smids schreef op Ouderhoek zijn 'Schatkamer der Nederlandsche en Kleefsche oudheden'.
1696-1697	Mogelijke bouwjaar van de tuinkoepel. De schilderijen van zinnebeelden in de koepel zijn aangebracht door kunstschilder Philip Tideman en marmerschilder Lodewijk Smit. ^{3,5}
1709	Gedicht Ludolf Smids: vanaf het bergje uitzicht tot domtoren Utrecht. ⁶
1716	Claas Bruin bezingt de tuin van gastheer Christiaan en zijn zoon in "Kleefsche- en Zuid-Hollandsche Arkadia" ² Hij beklimt het <i>Rotsig bergje</i> met twintig trappen; 'k Zie aan uwe linkerzyde, Starreschans en Vijverhof, Rupelmonde en and're Hoven; Aan de rechter, Nieuwerhoek, Middelhoek . Hij noemt een Schoone <i>lindelaan</i> ; de <i>Karpervyver</i> met vier naalden en rotswerk met cieraden; de <i>groote Kom</i> die met een mossel (kleine roeisloep) bevaren kan worden met zicht op boom- en bloem-waranden. Verder een nieuw geplant <i>dubbeld doolhof</i> , linde en elzestruiken; en bij het <i>speelhuis</i> ziet hij geboomte als groene muren.
ca. 1719	Anthony van Hoek (1674-1719) erft Ouderhoek van zijn vader Christiaan van Hoek. Vierkant bouwwerk op het terrein genaamd kruithuis of 'Het Laboratorium of Tuyghuys der vuurwerken' ³ . Anthony van Hoek was bekend om zijn vuurwerkspektakels. ⁷
1717	Ouderhoeks tuin wordt ' <i>met het Besoek van Czaarsche Majesteit drie mael vereerd</i> ' (<i>onderschrift prent Stoopendaal</i>) ⁶ De tuinman van Ouderhoek is waarschijnlijk door de tsaar mee naar Rusland genomen na het aanbieden van een zelfgekweekte ananas. ³
1718-1719	De fraaie tuinaanleg van Ouderhoek wordt weergegeven op prenten van Stoopendaal. Voorste gedeelte van Ouderhoek in driehoeksvorm aangelegd ³ . Terrein te onregelmatig van vorm om een bepaald principe van tuinaanleg door te voeren ³ . Broderie opzij aangelegd ³ Parterres in franse stijl, gesnoeide berceaux rond de karpervijver.
1719	Ouderhoek en Jongerhoek via vererving in bezit van Jean de Wolff, doopsgezinde zijdehandelaar en eigenaar van nabijgelegen buitenplaats Rupelmonde. ^{3,7}
1719-1720	Ontwerptekening en bouw van een nieuw huis in opdracht van De Wolff. Het ontwerp is waarschijnlijk van Ingatius van Logteren. ⁸ Eerder werd het ontwerp toegeschreven aan Jean Coulon omstreeks 1740-1754, leerling van Daniel Marot vanwege de gelijkenis met Huis Vredenhoff. ⁵ Opvallend is de aangebouwde koepelzaal 'Grote Coepelkamer'. ⁵
1727	De formele tuinaanleg van Ouderhoek is afgebeeld op de Nieuwe kaart van Loenen van Covens en Mortier.
1757	Uitgebreide beschrijving van het inventaris van Ouderhoek in de boedelscheiding van Margaretha Verhamme: beelden, vazen, grote tuinbanken, vaartuigen, viertal bustes van de leden van het Huis van Oranje. Opvallend is de grote scheerbank (steiger voor het snoeien van hagen) van bijna 9 meter hoog. Balthasar Croese wordt genoemd als tuinman. ⁷
1756	Opgekocht door Pieter de Wolff Pieterz. ⁷
1781	Ouderhoek komt in bezit van Jan baron de Petersen (1745-1786), commandeur onder de admiraliteit van Amsterdam, eerder eigenaar van Uytvlugt, en zijn vrouw Elisabeth Jacoba de Graeff (1751-1802). De boerderij Uytvlugt aan de overzijde van de weg wordt bijgevoegd. ³
1838-1840	Hoofdhuis wordt afgebroken. Koetshuis met stal, de koepel, het ijzeren toegangshek met pilaren en de oranjerie geveild voor afbraak. ⁴
1840-heden	De tuin wordt ontmanteld en het terrein komt in agrarisch gebruik als akker, weide en boomgaard met centraal een boerderij. De vijver in de noordoostelijke hoek van het voormalige Ouderhoek blijft bestaan in de tuin van een woning uit 1880. De hekpilasters van Ouderhoek staan aan de overzijde bij de voormalige boerderij Uytvlugt.

ca. 1640: Ouderhoek als boerderij of hofstede met boomgaarden.

1727: een formeel ingerichte tuin, met rechthoekige omhaagde boomgaarden, waterpartijen en een roccotuin.

1874: De percelen van ouderhoek zijn in agrarisch gebruik genomen met boeren erf, boomgaarden, weide en akkers.

1910: De Vijver, de 'grote kom' in de noordoostelijke hoek blijft tot op heden bestaan.

3. HISTORISCH-RUIMTELIJKE ANALYSE OUDERHOEK

Minuutplan 1811-1832: Ouderhoek heeft geen verlandschappelijking doorgemaakt. De bijbehorende buitenplaats Uytvlucht aan de overzijde van de Rijksstraatweg wel.

1850: Ouderhoek is inmiddels afgebroken en de tuin ontmanteld. Mogelijk is het slotenpatroon nog deels aanwezig.

1950: Ouderhoek bevat boomgaarden. Een van de oudere paden is bewaard gebleven en maakt een connexie naar de Vecht.

Heden: Ouderhoek is bijna volledig in gebruik als boomgaard, uitgezonderd de noordelijk gelegen tuin. Buitenplaats Uytvlucht is een groot boeren erf.

OUDERHOEK DOOR DE EEUWEN HEEN

Ouderhoek dankt zijn naam aan de familie Van Hoek, een familie van doopsgezinde zijdehandelaren die in het begin van de 17e eeuw neerstreken zijn in de Vechtstreek. De familie nam men meerdere boerderijen over en stichtte er buitens. Naast Ouderhoek, gesticht in 1619, treft men er Nieuwerhoek, Jongerhoek en Middenhoek. Ouderhoek wordt gerekend tot één van de vroegste buitenplaatsen aan de Vecht (nog voor Goudesteijn dat in 1623 werd aangekocht door Huydekooper).

Eerdere vermeldingen van de locatie Ouderhoek zijn twijfelachtig. De Zegepraalende Vecht maakt vermelding van de aanwezigheid van een jachtslot van de oude bisschoppen, genaamd Ten Wiele.¹ Een kaart van Loenen, omstreeks 1640 geeft slechts een boerderij of hofstede aan met boomgaard.

Er volgt een langzame ontwikkeling van boerenhofstede naar volwaardige buitenplaats. In de 2e helft 17e eeuw wordt het koetshuis gebouwd en ontwikkeld het huis zich tot een kenmerkend tweebeukig dwarshuis.

De tuinaanleg vindt plaats onder Adriaan van Hoek en omvat het gehele perceel. Vanaf 1691 ontwikkelt Christiaan van Hoek een bijzonder fraaie formele tuin die we kennen van de prenten van Stoopendaal. Boomgaarden, waterpartijen en geschulpte vijvers, eenbergje met prieel, zes meter hoge hagen en een tuinkoepel maakten dat de tuin het een pronkstuk aan de Vecht was ontwikkeld.

Tuin en huis hebben aanzien en wordt zelfs drie maal door de tsaar van Petersburg bezocht, ze wordt bezongen en staat bekend om de vuurwerkshows van Anthony Hoek.

In 1719 komt Jean de Wolff via vererving in bezit van Ouderhoek. Hij verruult zijn nabijgelegen buiten Rupelmonde voor Ouderhoek en bouwt er een nieuw statig herenhuis volgens de classicistische mode naar ontwerp van Ingatius van Logteren met een imposante koepelzaal die over de gehele lengte van de tuin uitkijkt.

Uit de inventaris van Ouderhoek tijdens de boedelscheiding van Margaretha Verhamme in 1757 en de kadastrale kaart blijkt dat de formele aanleg in grote lijnen nog steeds gehandhaafd was. De inventarislijst van het tuinmanshuis met tuinmansgereedschap spreekt van: 'broeiramen (60 stuks), kruiwagens (8), harken, zeisen, gieters, schoffels, tandgrepen en tandvorken, schoppen, knot- en handbijlen, houwelen, hakmessen en een tuinegge, modderbeugels, koolhaken, mollevallen, walstekers, walle-plakkers en palmscharen, halve manen, dubbele en enkele trapleren en scheerbanken'. De grote scheerbank (een soort steiger voor het snoeiwerk van hagen) van Ouderhoek was bijna 9 meter hoog en 3,60 meter lang.

Ouderhoek komt in bezit van Jan baron de Petersen, commandeur onder de admiraliteit van Amsterdam. Hij is eigenaar van Uytvlugt aan de overzijde van de weg en voegt Ouderhoek bij zijn bezit waarmee hij zijn locatie tot aan de Vecht uitbreid. Ouderhoek heeft uiteindelijk geen omvorming naar de landschapsstijl doorgemaakt. De kadastrale minuutplan (1811-1832) toont wel een verlandschappelijking met slingervijvers op Uytvlugt, terwijl bij Ouderhoek de formele tuindeling is gehandhaafd.

In 1838 wordt huis Ouderhoek afgebroken en start de ontmanteling van de tuin. De tuin raakt weer in agrarisch gebruik en is tot op heden als boomgaard in gebruik.

De theehuizen van Beereveld en Ouderhoek tegenover elkaar langs de Rijksstraatweg. (1729, Prent collectie Utrechts Archief))

Ouderhoek ca. 1791. (Achterglastekeningt J. Zeuner C. Pronk, 1791)

¹ N. Visscher, 1719 p.9

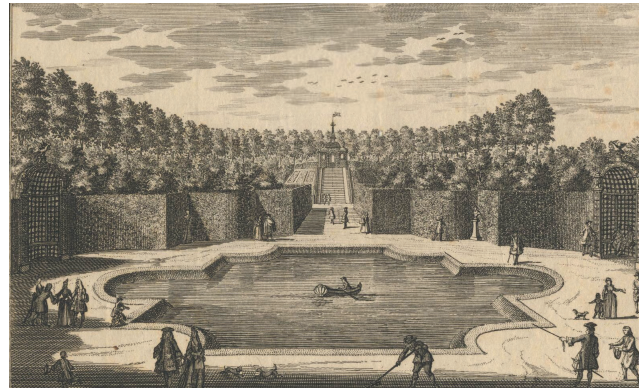
3. HISTORISCH-RUIMTELIJKE ANALYSE OUDERHOEK

VERGELIJKING

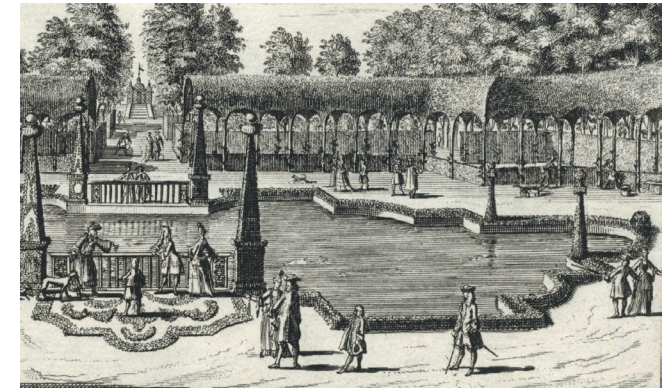
De vormgeving van de Groote Kom en de Karpervijver, de hoge hagen en invulling van de tuinen zijn een weerspiegeling die de tuinmode die in het begin van de 18e eeuw zijn intrede deed. De Rocccotuin rondom de Groote Kom kan als zeer vroeg voorbeeld voor zijn aanleg worden beschouwd. De fraaie tuinonderdelen zoals de zes meter hoge hagen zijn een statussymbool die we ook bij andere buitenplaatsen van vermogende Amsterdamse buitenplaatseigenaren zien.

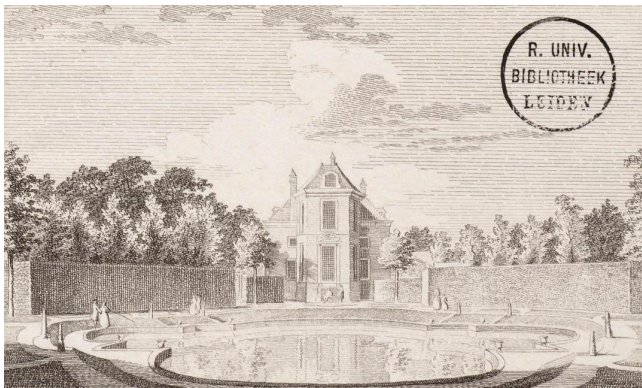
Zicht vanaf het Bergje op de Groote Kom, Ouderhoek (Prent D. Stoopendaal, 1719)

De Groote Kom van Ouderhoek. (Prent D. Stoopendaal, 1719)

Geschulpte karpervijver van Ouderhoek. De tuin wordt omkaderd met een fraaie berceaux. (Prent D. Stoopendaal, 1719)

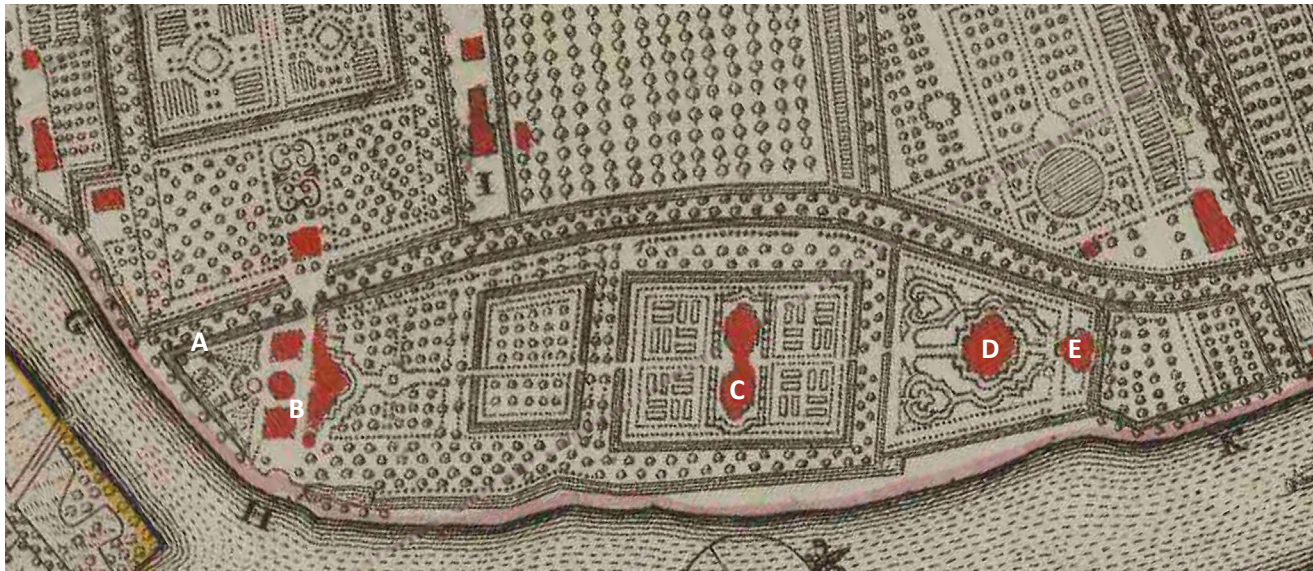
Kom bij Scheibeeck. (Prent C. Pronk 1761)

Kom bij Velserebeek. (Prent C. Pronk, 1729)

Kom bij Beeckestein. (Prent H. de Leth, 1729)

- A Speel-huis of koepel
- B huis
- C Karper-vyver en Berceaux
- D Groote of laetste Kom
- E het Bergje

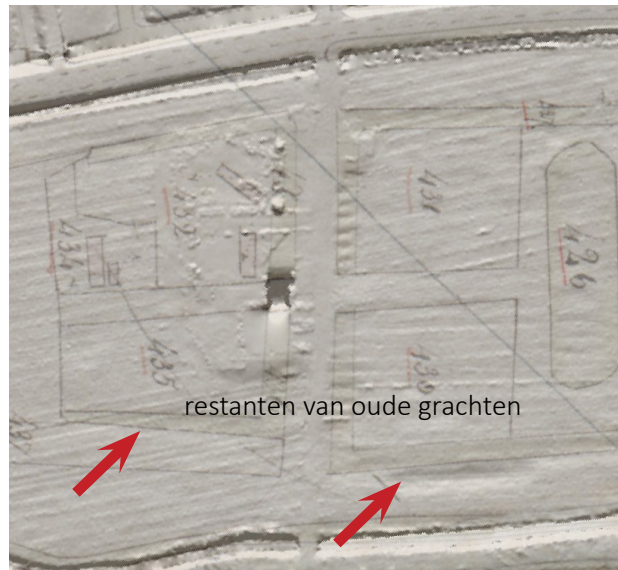
ca. 1727 Nieuwe Kaert van Loenen: de formele tuininrichting van Ouderhoek in volle glorie. Met daarin aangegeven de benamingen genoemd in de Zegepralende Vecht. (Visscher, 1719)

- 422 plaazierbosch tot vermaak
- 434 schuur en plaats
- 432 boerderij als tuin
- 435 boomgaard
- 437 eikebosch tot vermaak
- 438 huis stal en plaats
- 441 koepel
- 433, 436, 425, 426, 423 water tot vermaak
- 428, 429, 430, 431 tuin

Minuutplan 1811-1832 gecombineerd met de huidige kadastrale kaart: aanduiding van functies naar bijbehorende aanwijzende tafel.

3. HISTORISCH-RUIMTELIJKE ANALYSE OUDERHOEK

AHN3 2016: De Hillshade hoogtekaart toont in het noordelijke deel een vrijstaand huis met tuin, waarin de grote kom als vijver is blijven voortbestaan. De ligging van sloten en grachten uit de formele tuin-
nirrichting is op sommige plekken nog aanwezig in het huidige reliëf.

FASERING

Uit de chronologie en de voorgaande kaartstudie kunnen er drie periodes onderscheiden worden met betrekking tot de ontwikkeling van Ouderhoek.

Beginfase

De ontwikkeling van Ouderhoek als buitenplaats start wanneer de familie Hoek een reeks buitenplaatsen sticht op voormalige boerenerven in de omgeving: Nieuwerhoek, Ouderhoek, Middenhoek, Jongerhoek. Tussen 1620 en eind 16e eeuw ontwikkeld de boerderij zich van hofstede met boomgaarden tot een tuin die het gehele terrein zal beslaan.

Formele fase

Onder Christiaan van Hoek wordt er vanaf 1691 een fraaie tuin aangelegd die we kennen van de prenten van Stoopendaal in de Zegepralende Vecht (1719). Als hoofdvorm zal deze formele tuin ongewijzigd blijven, blijkt uit de kadastrale kaart van 1811-1832. Zelfs wanneer de hofstede wordt vervangen door een nieuw herenhuis door Jean de Wolff in 1720. Ouderhoek heeft geen verlandschappelijking doorgemaakt. De bijbehorende boerderij Uytvlucht aan de overzijde van de Rijksstraatweg mogelijk wel.

Verdwenen buitenplaats

De ontmanteling van de buitenplaats vindt plaats nadat het imposante hoofdhuis wordt afgebroken in 1838. Het terrein komt wederom in agrarisch gebruik en wordt opgesplitst. Weinig herinnert nog aan de voormalige buitenplaats, afgezien van het terrein dat nog steeds als boomgaard in gebruik is; de vijver die is opgenomen in een privé tuin; en de hekpilasters van Ouderhoek die verplaatst zijn naar de aan de overzijde gelegen boerderij Uytvlucht.

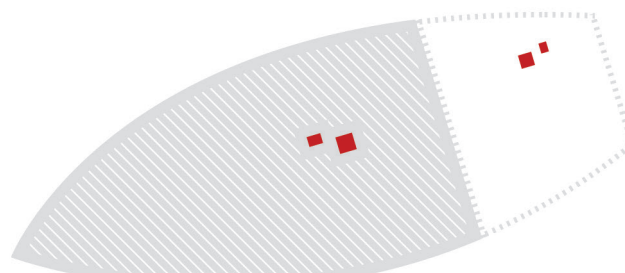
Faseringsoverzicht Ouderhoek in abstracte schema's

ca. 1650 - Beginfase

ca. 1700 - Formele fase

1840-2016 - Verdwenen buitenplaats

HISTORISCH-RUIMTELIJKE KARAKTERISERING

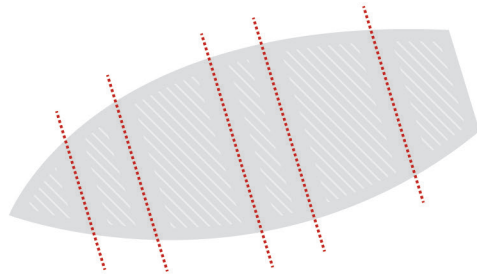
Samenvattend kunnen er een aantal historische bijzonder waardevolle karakteristieken uit het voorgaande onderzoek geëxtraheerd worden:

- **compartimentering** van het terrein, binnen de formele structuur heeft elk tuindeel een eigen invulling
- **de omkadering van het terrein** creeert samenhang met de omgeving en de omliggende buitens
- **de statige bebouwing**, op A-locatie in de zuidelijke hoek van het perceel dat optimaal profiteert van het zicht van/naar de Vecht
- **water als structuurdrager** verbijzonderd het perceel; ordening aan een centrale as langs de Vecht.
- **formele inrichting** van de verschillende tuincompartimenten
- **bijzondere elementen** benadrukken de lengte van het perceel door de zichtrelatie tussen koepel en bergie met prieel en zijn verbijzonderd met de berceau en rococotuin.

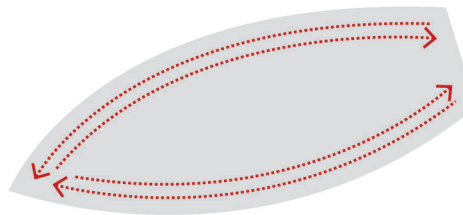
nota bene

Deze historisch-ruimtelijke analyse is opgezet als een quick scan. Het kaartmateriaal is vergaard door middel van bureauonderzoek; aanvullend archiefonderzoek heeft niet plaatsgevonden. Er zijn aanleidingen om te verwachten dat meer diepgaand onderzoek aanvullende informatie naar boven zal brengen.

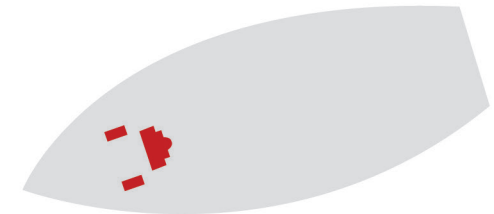
3. HISTORISCH-RUIMTELIJKE ANALYSE OUDERHOEK

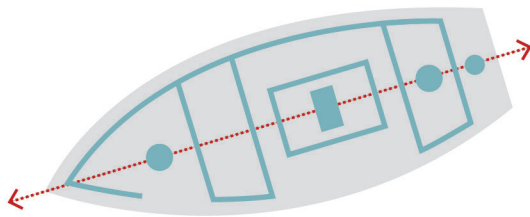
compartimentering van de tuin

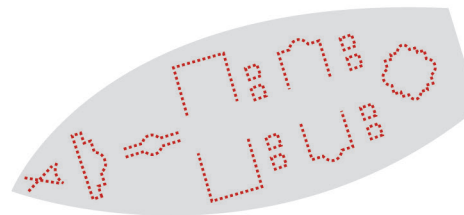
omkadering van het terrein

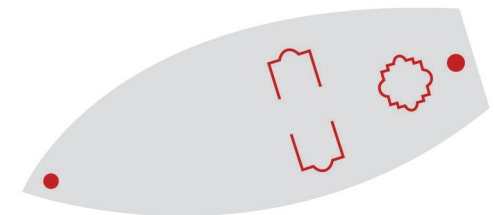
statige bebouwing

water als structuurdrager

formele inrichting

bijzondere elementen

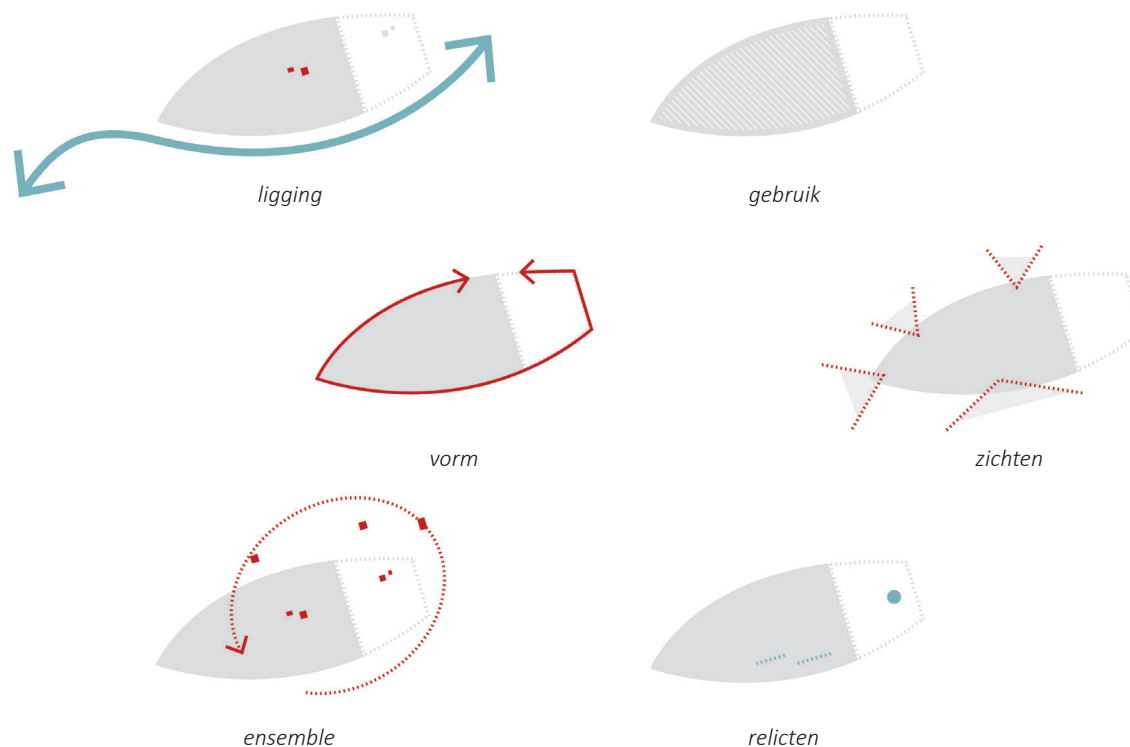
4. KANSEN EN POTENTIE

RUIMTELIJKE WAARDERING HUIDIGE SITUATIE

Alhoewel restanten van de buitenplaats verdwenen zijn, is de plek niet minder bijzonder. Als voormalige vestigingsplaats voor een buitenplaats, kunnen er een aantal karakteristieken van deze plek als waardevol bestempeld worden:

- **de ligging aan de Vecht** op de 'ere tribune', met de lange zijde van het perceel langs het water gedrapeerd in de kromming van de rivier, en zodoende profiterend van een optimaal zicht over het water en over haar eigen tuinen.
- **de boomgaard**, als een voortzetting van de voormalige tuin met bomen en boomgaarden.
- **karakteristieke vorm** van het perceel, met een focuspunt aan de Vecht.
- **zichten met de omgeving**; vanaf de contouren van het terrein over het water van de Vecht, met zicht op het besloten karakter van het buitenplaatsenlandschap en het lager gelegen weidse veenlandschap
- **ensemble van buitenplaatsen**; plek in een landschap van bestaande of deels verdwenen buitenplaatsen.
- **relicten van de tuinaanleg** aanwezig in het reliëf en de 'Groote Kom' opgenomen in een privé tuin

4. KANSEN EN POTENTIE

Nabij de oude koepel aan de rechterzijde van de Rijksstraatweg.

Het enige doorzicht naar de boomgaard in de richting van de Vecht.

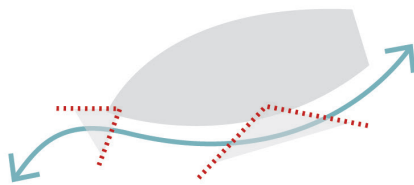
Zicht op de boerderij midden op de voormalige buitenplaats, verscholen in de boomgaard.

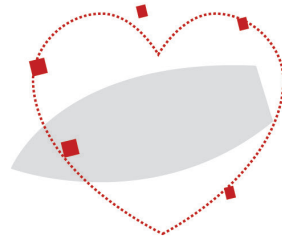
Zicht op de locatie van het oude Bergje, in de uithoek van dit perceel. Achterlangs loopt de Vecht.

KANSEN EN POTENTIES HUIDIGE SITUATIE

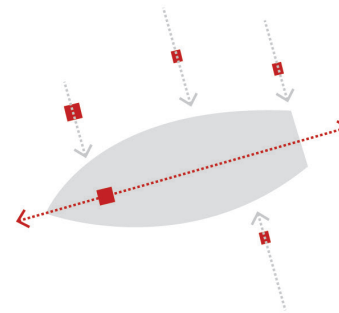
Voor toekomstige ontwikkelingen op Ouderhoek, worden een aantal eigenschappen en potenties van de plek genoemd. Deze dienen als aanknopingspunt voor mogelijke interventies.

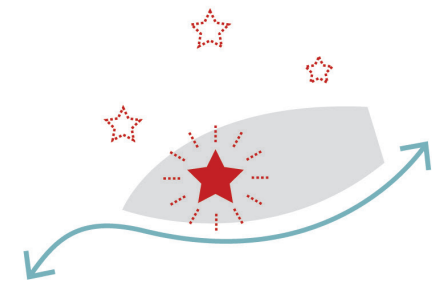
spectaculaire uitzichten

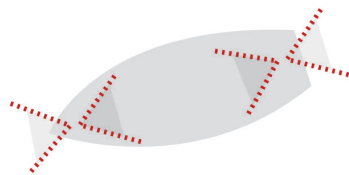
samenhang met omliggende buitens

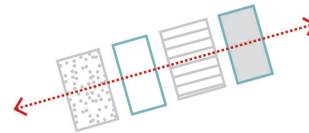
unieke parallele oriëntatie

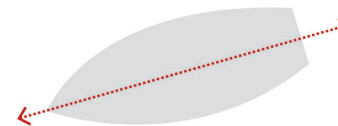
A-locatie ten opzichte van omliggende buitens

de hoeken verbijzonderen en benadrukken diepte

eigentijdse compartimentering

centrale as als structuurdrager

- N. Visscher, De zegepraalende Vecht (Amsterdam, 1719).
- C. Bruin, Kleefsche- en Zuid-Hollandsche Arkadia (1716).
- R. Lutterveld, De Buitenplaatsen aan de Vecht (1948).
- E. Munnig Schmidt en A.J.A.M. Lisman, Plaatsen aan de Vecht en de Angstel (Alphen aan de Rijn, 1993).
- H.H. Pijzel-Dommisse, 18de eeuwse inventaris van een verdwenen buitenplaats: Ouderhoek; in: Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake' (1978).
- L.J. vd. Heijden, Ouderhoek; in: Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake' (1917).
- E. Munnig Schmidt, De zilveren-huwelijkspenning van de naamgevers van Nieuwerhoek; in: Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake' (1996).
- E. Munnig Schmidt, De Van Logterens in de Vechtstreek; in: Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake' (2006).
- E. Munnig Schmidt, De buitenplaats Ouderhoek te Nieuwersluis terug aan de Vecht; in: Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake' (2012).

www.ahn.nl

www.bodemdata.nl

[illegible]